

איסור הקרבת הפסח בבמת יחיד / דף קי"ד ע"ב

ר' עמיחי מרקוס

לע"נ סבתי מלכה לידסקי בת ר' צבי אריה ז"ל, נלב"ע ט"ו בחשוון ה'תשע"ה.

ירושלים הבנויה צדק ילין בה בקרב
לעבוד בפה נכספתי לריח ערב
(מתוך 'מערכית' לליל א' של פסח)

פתיחה

במשנה בריש פרק פרת חטאת (דף קי"ב ע"ב) נאמר: "ואלו קדשים קרבין במשכן – קדשים שהוקדשו למשכן, קרבנות ציבור קרבין במשכן, וקרבנות היחיד בבמה". מבואר, שאין בבמה אלא קרבנות יחיד. ובדף קי"ז בגמרא נחלקו התנאים בשאלה אלו הם סוגי הקרבנות הקרבין בבמות יחיד וציבור, אך לכולי עלמא אין קרבנות ציבור קרבין בבמת יחיד¹. ובספרי נאמר: "יכול יהא צבור מקריב בבמה, תלמוד לומר 'איש', היחיד מקריב בבמה ואין הצבור מקריב בבמה" (פרשת ראה פייסקא ס"ה). בפשטות, גם

פסח כלול בדין זה, כפי שמבאר רש"י (דף קי"ז ע"א ד"ה 'כל שאין'), משום ש"פסח קרבן צבור קרי ליה, דאתי בכנופיא"² ושמתעם זה הקריבו ישראל את הפסח בגלגל, ככתוב "וַיִּקְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְגָל וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח" (יהושע ה', י'), וכפי שנקט ר' שמעון ואמר "אף צבור לא הקריבו אלא פסחים וחובות שקבוע להן זמן". הרי שהפסח הוא קרבן ציבור, וממילא אינו קרב בבמת יחיד. וכך אכן מפורש במשנה במסכת מגילה: "אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים"³ (מגילה דף ט' ע"א).

- הגמרא שם אומרת: "כל נידר ונידב היה קרב בבמה, שאין נידר ונידב אין קרב בבמה". בפשטות, נלמד הדבר מהפסוק "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים פה היום איש כל הישר בעיניו" (דברים י"ב, ח'), שעליו דורשת הגמרא "אמר להן משה לישראל: כי עייליתו לארץ, ישרות תקריבו, חובות לא תקריבו" (קי"ד ע"א, קי"ז ע"ב). הראשונים נחלקו בגדרו של לאו זה. בפשטות זהו לאו גמור, וכן מנאוהו הבה"ג (אות ק"פ) והיראים (סי' שס"ז), ומה שלא מנאוהו הרמב"ם והחינוך, י"ל שזה משום שביאר הרמב"ם בשרשים בסה"מ (השורש הג') שאין למנות לאו שאינו נוהג לדורות. והנה בתוס' (דף קי"ט ע"ב ד"ה הקדישן) למדו שזהו לאו הבא מכלל עשה. ולכאורה קשה, הרי זהו לאו גמור, דכתיב "לא תעשוני", וכה"ק בצ"ק? מתרצים הח"נ וטה"ק: לגבי חובות יחיד בבמה זהו אכן לאו גמור, אך לגבי קרבן ציבור בבמת יחיד זהו לאו הבא מכלל עשה (וע' חמד"ד שדחה תרוץ זה ויישב בא"א). ובעול"ש תירץ שהלאו הוא רק על חובות בבמה גדולה, אך בבמה קטנה זהו לאו הבא מכלל עשה, ע"ש. והנה רבנו אברהם בן הרמב"ם כתב (ברכת אברהם סי' ו'), הובא בכס"מ בהל' ק"פ פ"א ה"ג) שהמקריב קי"צ וק"י בחוץ בשעת היתר הבמות, "פטור מכלום", מלבד האיסור הייחודי לפסח, וזה קשה: מה עם "לא תעשוני"? וע' ביהר המוריה' שם שביאר שכוונתו כתוס', דאינו לאו אלא עשה. וע"ע בימלכי בקדשי' על הרמב"ם כאן, ובימזבח אבנים' סי' כ"ח.
- כך מבואר ביומא דף נ"א ע"א. ועיין עוד מקורות להיות הפסח קרבן ציבור בעולת ראה ח"ב עמ' תנט, הערת רבנו הרצי"ה קוק זצ"ל ד"ה הפסח.
- וכמבואר שם בגמרא שאין הכוונה רק לפסחים אלא לכל שכעין פסחים, ומביאה הגמרא את דברי ר' שמעון שהזכרנו.

שלא להקריב את הפסח בבמת יחיד. ויש לברר בזה כמה שאלות וענינים המסתעפים: מהי המשמעות ומה נתחדש בלאו זה: – האם הוא כעין איסור 'שחוטי חוץ', או שהוא איסור מחודש? האם הלאו קאי רק על פסח או גם על שאר חובות? האם האיסור הוא רק בשחיטה או גם בהעלאה? האם דינו במלקות או בכרת? האם זהו איסור או פסול? האם לאו זה מנוי בתרי"ג מצוות? האם יש לו נפק"מ גם לדורות? ובכלל: מה אפשר ללמוד מטעמי המצווה ובענין במות היחיד ככלל, ועוד כיו"ב. וזה החלי בעזרי"ת.

משתמע לכאורה, שביחס להקרבה בבמת יחיד זהה דין איסור הקרבת הפסח לשאר קרבנות ציבור. אך הנה בדף קי"ד ע"ב למדים אנו שיש בפסח איסור נוסף: "רבי שמעון אומר: מנין לזבוח פסח בבמת יחיד בשעת איסור הבמות שהוא בלא תעשה? ת"ל: 'לא תוכל לזבוח את הפסח', יכול אף בשעת היתר הבמות כן? ת"ל: 'באחד שעריך', לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד; אימת? אי נימא אחר חצות, כרת נמי מחייב! אלא לאו קודם חצות. לעולם לאחר חצות, ובשעת היתר הבמות קאי".⁵ למדנו, שיש איסור מיוחד

משמעות הלאו ד'לא תוכל'

גדולה הרי זה דומה לשחיטת חוץ, וא"כ הוא כעין 'הרחבה' של איסור שכבר ידוע וקיים בתורה, או – שהוא איסור חדש בפני עצמו. ובספר 'דברי יעקב'⁷ ביאר את הספק כן: האם מהא דנאסר פסח בבמת יחיד יש לומר שזהו גילוי שעל פסח לא ניתן חלות דין היתר במות, וממילא מה שנאסר בבמת יחיד זה משום שכלפי פסח זה כזמן איסור הבמות (וממילא עדיין ישנו לאיסור שחוטי חוץ). או שנאמר שמצד דיני איסור הבמות חל על הפסח דין היתר הבמות ופקע איסור

בטרם נדון בשאלות השונות המתעוררות מלאו זה, יש להקדים ולברר מהי המשמעות של הלאו הנדון, מה מהות האיסור שהתחדש בזאת. בהמשך הבירור נראה, שרבות מן השאלות המסתעפות ונופקות מלאו זה, מוכרעות לצד זה או אחר בהתאם להבנות השונות של הלאו.

בדברי האחרונים⁶ מצאנו שהסתפקו בין שני אופנים בהבנת הלאו: האם האיסור הוא כעין 'שחוטי חוץ', שכיוון ששוחט בבמה קטנה מה שצריך היה לשחוט רק בבמה

4. בסוף פרשת ראה, דברים פט"ז ה-ו: "לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך אשר ה' אלהיך נתן לך: כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים".

5. וכן הוא בספרי ראה פסקא קל"ב. ברייתא זו מובאת גם בפסחים דף צ"א ע"א, ומשמע שם שמוסכמת גם על ר' יהודה ור' יוסי. אלא ששם לכאורה משמע דהוא דווקא בזמן איסור הבמות, אולם ע"ש ברש"י. עוד מובאת הברייתא בירושלמי מגילה פ"א הי"א, וגם שם משמע כמסקנת סוגיין, כמבואר שם ברידב"ז. וע"ע בימדרש תנאים (מהד' הרד"צ הופמן) לפס' זה: "הרי זו אזהרה לשוחט הפסח בבמת יחיד אפלו בשעת היתר הבמות ולא היה קרב אלא בבמת צבור ואם הקריב בבמת יחיד לוקה".

6. הגר"מ זעמבא זצ"ל הי"ד ב'אוצר הספרי' עמ' קנ"ח, 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'כנסת הראשונים' א' אות רצ"ג, 'תורת הבמה' לר' בנימין פוס פט"ז ס"ב ועוד, כדלהלן.

7. לג"ר יעקב לב זצ"ל בילשרת בקודש' ח"ב ס"י ט"ז.

חוץ, רק שיש עליו לאו אחר, שאינו נוגע לאיסור חוץ כלל, שאין לשוחטו בבמת זה.

האם יתכן גדר 'חוץ' לבמה גדולה

חילוקים בהיתר הבמות תליא בארון⁹, דבנוב וגבעון שלא היה ארון – הותרה במה, ואם היה זמן שלא היה ארון בשילה היה גם שם היתר במה¹⁰, ולפי"ז אכן גם ביחס לבמה גדולה צריך שיהיה גדר 'חוץ', "דאם אמרינן דהיתר הבמה מצד חסרון ארון וגם בשילה כן ביוצא לשעה הותרה במה, שוב כמו בשילה דבעת שאסור יש חיוב חוץ כן בנוב וגבעון בהני קרבנות דאיסורו בבמת יחיד יש חיוב חוץ, כיון דבעצם קדושתן שוה ואין ההיתר מצד חסרון פנים ידידהו רק מצד חסרון הארון". אבל לפי הבבלי (זבחים דף קי"ט ע"א), היתר הבמות בימי נוב וגבעון נלמד מהפסוק, שהתורה התירתו, "דת"ר: כי לא באתם עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה, אל המנוחה – זו שילה, נחלה –

ובאמת יש להבין, בצד הראשון של ההבנה שהזכרנו, לדמות הקרבת המותר בבמה גדולה מחוצה לה, לשחיטת חוץ בזמן איסור במות: האמנם אפשר בכלל לדמות בין הדברים? ומצאתי שהגר"מ זעמבא (אוצר הספרי עמ' ק"ס) תולה שאלה זו במחלוקת שיש לכאורה⁸ בין הבבלי והירושלמי בשאלת הגדר של ימי נוב וגבעון וקדושתם. הירושלמי כותב (מגילה פ"א ה"ב): "זה סימן: כל זמן שהארון מבפנים (קה"ע: במקום שמקריבין שם, כמו באהל מועד ובשילה ובבית העולמים) – הבמות אסורות, יצא (קה"ע: כגון בימי נוב וגבעון שהיה הארון בקרית יערים) – הבמות מותרות". כותב הגר"מ ז: "מבואר מדברי הירושלמי, דענין קדושת שילה ונוב וגבעון מצד הפנים, וחדא נינהו, אלא דענין

8. לשיטתו, ועיין במאמר 'גדר במה' בחוברת זו לעיל.

9. וכן הבין המאירי במסכת מגילה (דף ט' ע"ב), ע"ש ברוחב דבריו. ולכאורה יסוד להבנה זו כבר בתוספתא (זבחים סוף פ"ג): "אי זו היא במה גדולה בשעת היתר במה? אוהל מועד נטוי כדרכו אין הארון נתון שם", הרי דהדבר תלוי בארון. אמנם ביחסדי דוד' שם משמע שהבין שענין הארון היה סימן ולא סיבה, שביאר כך: "והא דקתני שאין הארון נתון שם הכי מוכחי קראי, ונראה דטעמא דעבדי הכי להיכרא, דבשילה שנאסרו הבמות היה הארון נתון באותו הבית להודיע דהוי כעין קביעותא ומש"ה אסורין הבמות, ובנוב וגבעון להודיע שהוא דרך עראי ושהבמות מותרות לא היה הארון נתון שם". ולכאורה גם מלשון הירושלמי אפשר היה להבין שהארון הוא רק סימן ולא סיבה, וכלשונו "זה סימן", אך לא כך הבינוהו ה'משך חכמה' (בהערה הבאה) והגר"מ זעמבא.

10. וכן למד ה'משך חכמה' (דברים י"ב, ח'), ע"ש שיישב לפ"ז איך הקריבו בבוכים (כמסופר בשופטים ב'), הרי היה זה בזמן שילה? אלא משום שהיה אז הארון בשכם, כאמור בסוף יהושע (כ"ד, א') "ויאסוף יהושע את כל שבטי ישראל שכמה וכו' ויתיצבו לפני האלקים" וכמבואר שם ברש"י שהביאו לשם את הארון. וכן זה מיישב איך בזמן מלחמת ישראל ובנימין בפרשת פילגש בגבעה נאמר (שופטים כ', כ"ו) "ויעלו כל בני ישראל וכו' ויבאו בית אל ויבכו וכו' ויעלו עולות ושלמים", וגם פה יש לשאול איך הקריבו בבית אל בזמן שילה? אלא היות שהארון היה אז בבית אל (ע"ש ראייתו לכך), יכלו להקריב בבמות יחיד גם בזמן שילה. (אך עיין ברד"ק שם שאפשר גם לפרש ש"בית אל" הכוונה לשילה).

תורת חוץ", וממילא אפשר ששני הצדדים שהבאנו בביאור הלאו ד'לא תוכל' תלויים במחלוקת הבבלי והירושלמי.

זו ירושלים, למה חלקן? כדי ליתן היתר בין זה לזה, "חזינן דשאני קדושת שילה דהוי פנים ותורת מקדש ונוב וגבעון רק במה, שוב גם בהני קרבנות דבעי כמת ציבור פקע

רק על פסח או גם על שאר חובות

דהוא על פי ב' ההבנות שהזכרנו לעיל בהבנת האיסור שנתחדש בלאו ד'לא תוכל'. דלדעת רש"י¹¹ הלאו הזה הוא כעין איסור שחוטאי חוץ, והתחדש דאף בשעת היתר הבמות, זמן שבפשוטות לא נוהג איסור שחוטאי חוץ, אעפ"כ מה שקרב דווקא בבמה גדולה והקריבוהו בבמה קטנה, יהיה בו לאו כעין שחוטאי חוץ, וזהו הנלמד מ'לא תוכל', וממילא זה נוהג לא רק בקרבן פסח אלא בכל קרבנות הכשרים רק בבמה גדולה. אך להרמב"ם "נתחדש כאן לאו מחודש על הקרבת פסח בבמת יחיד, ואינו שייך כלל לאיסורא דחוץ".

והנה התשב"ץ (ח"ג סי' ק"כ) נשאל על מקורו של הרמב"ם לפסקו שלוקה על הקרבת פסח בבמת יחיד, ומשיב "שהרב ז"ל סמך על מה שאמרו בגמ' זבחים פ' פרת חטאת (ק"ז ע"א): 'וחכמים אומרים כל שהצבור מקריבין באהל מועד שבמדבר מקריבין באהל מועד שבגלגל וכאן וכאן לא קרבו ליחיד אלא

מלשון רש"י משמע¹¹, שעל אף שהפסוק מדבר על פסח, הפסח הוא רק דוגמא, אך באמת הלאו הוא גם על שאר קרבנות חובה שמקריב בבמה קטנה¹². וז"ל בד"ה 'בשעת היתר הבמות': "כמו בגלגל ונוב וגבעון דהותרו במות יחיד לעולה ושלמים, ואשמעינן קרא דלגבי חובות איכא לא תעשה ולא משום מחוסר זמן דהא חזו השתא בבמה גדולה¹³. אך הרמב"ם (הל' קרבן פסח פ"א ה"ג) והחינוך (מצוה תפ"ז) נקטו זאת רק לגבי פסח¹⁴. וז"ל הרמב"ם: "אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה כשאר הקדשים. אף בשעת היתר הבמות לא היו מקריבין את הפסח בבמת יחיד אלא בבמת ציבור, ומי שהיה מקריבו בבמת יחיד לוקה כאילו הקריבו בשוק, שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך, מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות". ובביאור מחלוקתם כתב ה'מנחת אברהם'

11. כך הבין ה'קורן אורה' בדבריו, ועוד רבים מהאחרונים שדנו בסוגיין: הגרמ"ז באוצר הספרי עמ' קנח, הגר"פ פערלא בסה"מ לרס"ג ח"ב ל"ת קע"ד, 'חמדת ישראל' (לבעל ה'כלי חמדה') נר מצוה אות צ"ו, 'חוקת הפסח' להגר"י גרשוני על הרמב"ם כאן, ובשיעורי הגרמ"ד בסוגיין.
12. וכן בפ"י החזקוני עה"ת בפס'י "לא תוכל" כתב: "הוא הדין לשאר קרבנות".
13. אכן לפי רש"י צ"ע, אם הוא בכל החובות למה פירט זאת דווקא בפסח? משיב על כך ביזרע אברהם (חידושים, סי' יב): "ונראה דר"ש לטעמי דס"ל בפסחים (דף צ"א ע"א) דנשים בראשון רשות, והוה אמינא דדין נידר ונידב יש לו וקרב בבמה כיון דאין חיובא עליהם, קמ"ל כיון דמכניסין עצמן לכלל חיובא הוי כמו דבר שבחובה ואין קרב בבמה ופשיט". וע"ע בהסבר רש"י בחמד"י הנ"ל.
14. ומשמע שזו גם דעת התוס', שראינו (לעיל הע' 1) שכתבו שיש בהקרבת חובות וק"צ בחוץ "לאו הבא מכלל עשה", ולא הזכירו לאו נוסף. וכן מעיר בקר"א.
15. אמנם עיין להלן שיש שכתבו להסתפק גם בדעת רש"י.

דעתו היא שיש לאו ד'לא תוכל' רק על חובות ציבור שיש להם הקרבה בבמה גדולה, כפסח עצמו, או האם לאו זה הוא בכל החובות, גם חובות יחיד שאינם קרבין בבמה גדולה^{16,19}. וכתב ב'תורת הבמה' ששאלה זו תלויה בב' ההבנות של איסור 'לא תוכל' שהזכרנו. דאם הוא כעין שחוטי חוץ, זה לכאורה שייך רק בקרבנות שקריבין בבמה גדולה, שהיות וראויים היו לבמת ציבור, אם הקריבין בבמת יחיד זה כעין 'חוץ', מה שאין כן חובות יחיד. אבל אם זהו איסור מחודש, י"ל שזהו איסור בפ"ע, גם במקום שאינו כעין 'חוץ', וממילא כולל הקרבת כל חובה שהיא בבמת יחיד²⁰.

עולה ושלמים', הנה שדעת חכמים הוא שאפי' בשעת היתר במות לא קרבו ליחיד¹⁶ פסחים, ופסק הרב ז"ל כחכמים". ותמה על כך ב'כנסת הראשונים' (פרק א' אות רצ"ה עמ' ק"ג), מדוע שביק התשב"ץ הסוגיה המפורשת דידן, שהיא ברייתא מספרי, והביא הסוגיה מדף קי"ז שאינה עוסקת כלל בפסח אלא בשאר קרבנות חובה. מדויק הכנה"ר דמכאן משמע דדעת התשב"ץ כרש"י, דאיסור זה אינו דין מיוחד בפסח אלא הוא דין כללי בכל החובות הקרבים בבמה¹⁷, זאת על אף שבדבריו כיוון דווקא להראות מקורו של הרמב"ם. והנה גם בדעת רש"י יש להסתפק, האם

16. הערת העורך: בפשטות התשב"ץ סובר שפסח הוא קרבן יחיד והוא בכלל ישרות תקריבו חובות לא תקריבו. וכך משמע שהבין הכנסת ראשונים המובא להלן.
17. גם בספרו 'זהר הרקיע' בלאוין מ' ונ"ב משמע שהשווה התשב"ץ את שאר הקדשים לפסח. ועיין מה שהאריך והתמיהה הגריפ"פ הנ"ל בדברי התשב"ץ, וכן בהערות 'זיו הזהר' על 'זהר הרקיע', אזהרה מ'.
18. הערת העורך: לא זכיתי להבין, הרי רש"י מפורש כתב 'ולא משום מחוסר זמן דהא חזו השתא בבמה גדולה! אם כן וודאי אינו מדבר על חובות יחיד. [ובקר"א לא מוכרחים להבין כן, אמנם הקר"א בהמשך, בבארו את דעת הרמב"ם, משמע שסבר ש'לא תעשו' עולה גם על חובות ציבור לדעת רבנן].
19. כך נראה שהבין ה'קרן אורה' בסוגיין. ובספר 'תורת הבמה' הקשה, דאם דעת רש"י דהוא על כל הקרבנות למה נקט "חובות", הרי זה כולל גם נדבת ציבור (עולת קיץ המזבח) שהיא ק"צ ואינה קריבה בבמה קטנה? ונלענ"ד די"ל דנקט כך כי איה"נ רוב קרבנות אלו הם חובות, וזהו יוצא מן הכלל, וכמו שבדף קי"ז ע"ב על "חובות לא תקריבו" פי' רש"י "היחידים, דאיש כתיב, ולא פליג קרא בין גדולה בין קטנה דליחיד לא קרב אלא נידר ונידב, הלכך שאין נידר ונידב אין קרב בבמת יחיד, דהא אין קדשי צבור קריבין", א"כ אינו רק "חובות", וכפי שדייק הגרי"ז בחידושו בדף קי"ב ע"ב. ועוד העיר ב'תורת הבמה' דלפי הבנה זו, לרש"י, לדעת ר"ש שאין מנחה בבמה, לכאורה גם על הקרבת מנחה בבמה קטנה יהיה לאו זה, ומ"מ אם נאמר שהלאו הוא רק על שחיטה ולא על העלאה, וכפי שנדון לקמן, אין המנחה בכלל האיסור.
20. והנה ב'תורת הבמה' שם תמה, דאם לרש"י האיסור כולל גם חובות יחיד, לכאורה דין הוא שיעבור גם כשמקריבם בבמה גדולה, והרי משמעות הלאו היא רק בבמת יחיד ככתוב "באחד שעריך"? ולא הבנתי, דהיא הנותנת, דודאי עיקר לאו זה עניינו מצד החיסרון שבבמת יחיד, אלא שלדעת רש"י זה הורחב לכל מה שישחט (או יקריב) שלא כדין בבמת יחיד ולא רק פסח, אך לא מעבר לכך.
- *הערת העורך: לא זכיתי להבין כלל מה ההוי"א להרחיב את האיסור שנאמר לגבי קרבן פסח מעבר לחובות ציבור, שהרי לחובות יחיד יש לאו כולל אחר של 'לא תעשו', ואין גדר

בשחיטה או גם בהעלאה

כעין שחוטיו חוץ י"ל שיהיה חייב כמו כן גם על ההעלאה, משא"כ אם זהו איסור מחודש, הרי אין לך בו אלא חידושו, ובפסוק לכאורה מפורש רק זביחה.

אך הגר"פ פערלא דוחה, דבאמת גם מלשון הפסוק אין ראייה דקאי רק אשחיטה, דמה שנקט בפסוק לשון זביחה הוא משום שבפסוקים כל מעשה הפסח מכונה 'זביחה', "והיינו משום דס"ל דכל מעשה הפסח כולה קרי לה זביחה בהך קרא. וכן משמע מפשטי' דהך קרא גופיה, מדסיים קרא וכתב 'כי אם אל המקום וגו' שם תזבח את הפסח בערב וגו' ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר' וגו'. הרי דכל עבודת הפסח כולה עד אכילתו כולל הכתוב כאן בכלל זביחה", וממילא כך נקטה גם הגמרא. ומהרמב"ם עצמו גם אין ראייה, שהרי באותה הלכה נקט גם לשון 'הקרבה': "לא היו מקריבין... ומי שהיה מקריבו", וזה כולל א"כ גם שאר העבודות. ובספר 'חוקת הפסח' להגר"י גרשוני (על הרמב"ם שם) ביאר דאדרבה, אם היה רק את הלאו ד'לא תעשון', הרי עיקרו הוא שלא להקריב חובות בבמה, ואיסור זה הוא בעיקר על ההעלאה ועבודות הדם אך לא על השחיטה, ולכן צריך היה לפסוק מיוחד ד'לא תוכל' לאסור גם את השחיטה.

עוד יש לברר, האם האיסור הוא רק בשחיטה או גם בשאר עבודות. בלשון הפסוק נאמר "לזבוח", שהוא בפשטות לשון שחיטה, וכן לשון הגמרא: "מנין לזבוח...". הרמב"ם כתב "אין שוחטין", "מפי השמועה למדו שזו אזהרה לשוחט", ומדייק ה'מנחת חינוך' (מצוה תפ"ז) דמשמע שהאזהרה היא דווקא על השחיטה. אמנם החינוך (מצוה תפ"ז) כתב "שנמנענו מהקריב", וסיים בדבריו "העובר והקדיש שה לפסח והקריבו בבמת יחיד עובר על לאו זה...", משמע שחייב גם על ההעלאה, והמנ"ח תמה על כך, שהרי בפשטות גזירת הכתוב היא רק על השחיטה ולא על ההעלאה. בשחוטיו חוץ הרי מבואר (זבחים ק"ו ע"א, מעשה"ק פ"ח ב-ה) שיש לימוד ולא נפרד על שחיטה בפ"ע והעלאה בפ"ע, ואילו היה הדין כך גם בפסח בבמת יחיד היה צריך לימוד נפרד לכך. ונשאר המנ"ח בצ"ע. אמנם בתוספתא (זבחים פ"ג, ה"ו) מובא: "כן היה ר' שמעון אומר, השוחט את הפסח (על היחיד) והעלהו (בחוף), בשעת איסור הבמה אסור, בשעת היתר הבמה מותר, שני' לא תוכל לזבוח את הפסח", הרי שנקט כאן גם שחיטה וגם העלאה²¹. והנה בספר 'תורת הבמה' כתב דספק זה תלוי בב' ההבנות של האיסור שהזכרנו, דאם הוא

חיוב מלקות או כרת

"וכל הזבוח בבמת יחיד בשעת איסור הבמות חייב כרת אם הוא קרבן הראוי ליקרב בפנים כדין שחוטיו חוץ על הדרך שביארנו במקומו, אבל קרבן הפסח אף בשעת היתר הבמות אין שוחטין אותו אלא בבמה גדולה,

בפשטות, לאו זה הוא ככל לאוין שבתורה שלוקין עליהם, וכפי שכתב הרמב"ם "ומי שהיה מקריבו בבמת יחיד לוקה", וכ"כ החינוך והמנ"ח. אך חידוש גדול מצאנו בדברי המאירי בפסחים (דף צ"א ע"א) שכתב:

האיסור מצד 'אחד שעריך' שכל ישראל נכנסין בשער אחד שהוא לכאורה גדר ששייך לקרבנות ציבור.

21. וכפי שמביא המלחמות יהודה' בסי' ל"ז, והגר"פ פערלא הנ"ל.

חוץ, אז יותר מובן שעונשו הוא בכרת, דהתורה גילתה שיש 'הרחבה' של איסור 'שחוט חוץ' גם לפסח בבמת יחיד בזמן היתר הבמות. משא"כ אם הוא איסור מחודש, מהיכי תיתי שיתחייב בכרת. ועיין בספר 'חוקת הפסח' שהוכיח דשיטת המאירי היא המחזורת בפשט הגמרא²⁵.

ר"ל במת הצבור, שנאמר לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך, ואם עשה כן בשחיטה הראויה לפסח, כגון מחצות ולמעלה, חייב כרת, ומחצות ולמטה בלאו". הרי שלדעת המאירי הלאו ד'לא תוכל' הוא בכרת²², ויש להבין סברתו²³. ובפשטות יש לומר²⁴ גם בזה שהוא על פי ב' ההבנות של האיסור שהזכרנו, דאם הוא כעין שחוט

איסור או פסול: דינו בדיעבד

הדם שהורצה, עבר ושחט מתירין לו לזרוק", הרי לנו שאע"פ שנקט הפסוק בלשון "לא תוכל", למדו שבדיעבד זה כשר, ולכאורה כך י"ל גם בנידו"ד. מאידך, מסתפק הישו"מ שמא בעקבות האיסור "אהדריה לאיסורא קמא והוי כמו שחוט חוץ", וא"כ הוא ודאי פסול גם בדיעבד²⁷. ולכאורה גם בישו"מ רואים שתולה זאת בב' ההבנות של האיסור שהזכרנו, דאם הוא כעין 'שחוט חוץ', ממילא יש לפוסלו אף בדיעבד, משא"כ אם הוא איסור מחודש, י"ל שהוא לאו ואיסור לכתחילה, אך לא בהכרח פסול²⁸. ה'מקור ברוך' (ח"ב סי' י"ח)²⁹ דן גם הוא בשאלה זו, ומעלה כמה צדדים להכשיר או לפסול. הוא מעלה סברא לדמות זאת

עוד יש לברר, מה יהיה הדין אם עבר ושחט (או הקריב) את הפסח בבמת יחיד. האם הפסח כשר, אלא שעבר על איסור, או שזהו פסול, ואפילו בדיעבד. והנה ב'ישועות מלכו' (על הרמב"ם בהל' ק"פ פ"א ה"ג) העלה ספק זה, וכתב סברא שאינו פסול, דהא בקדשים בעינן קרא לעכב, מה שלכאורה לא מצאנו כאן. עוד הוא מביא מהירושלמי בפסחים (פ"ח ה"ז), שדן בדברי המשנה ד"אין שוחטין את הפסח על היחיד, דברי ר' יהודה, ור' יוסי מתיר", שטעמו של ר' יהודה מ"לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך"²⁶, היינו אותו הפסוק האוסר שחיטתו בבמת יחיד, ועל כך מוסיף הירושלמי: "אמר רבי יוחנן מודה רבי יודה שאם עבר וזרק את

22. הערת העורך: לענ"ד דברי המאירי 'ואם עשה כן בשחיטה הראויה לפסח כגון מחצות ולמעלה חייב כרת וכו'" אינם בהכרח נסובים על שעת היתר במות, אלא מסכם להלכתא.
23. ועיין בשו"ת 'ברכת אברהם' לר"א בן הרמב"ם סי' ו', בשאלתו של ר' דניאל הבבלי, שהיה סבור שהוא בכרת.
24. 'כנסת הראשונים' פ"א אות רצ"ג, 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'דברי יעקב' שם.
25. דכשהקשתה הגמרא אי בשעת איסור הבמות "כרת נמי מחייב" כוונתה הייתה: למה אומר ר"ש דהוא ב"לא תעשה" הרי יש גם כרת מצד שהוא שחוט חוץ, וכשתירצה שהוא בשעת היתר הבמות א"כ יש רק הלאו ד'לא תוכל' שמצידו עצמו יש גם כרת, דהוא כשחוט חוץ, אך לא היה שייך להקשות שוב "כרת נמי מחייב" כי זה לא "נמיי", בלא הלאו אין כרת.
26. וכן הוא בבבלי פסחים דף צ"א ע"א.
27. ע"ש ב'ישועות מלכו' שנשאר בצ"ע.
28. וכ"כ ב'דברי יעקב' שם.
29. לגאון ר' נחום ברוך גינצבורג זצ"ל הי"ד.

ערי ישראל פירש רש"י (שם בזבחים) שזה משום ש"בכל מקום שהוא שם עושה במה ומקריבו", וזה הרי לא נכון לגבי פסח? לומד מכאן המקור"ב שכל האיסור להקריבו בבמה קטנה הוא רק לכתחילה, "ובדיעבד אינו נפסל, ולהכי שפיר נאכל בכל ערי ישראל, דלאחר שהקריבו אין בו שום איסור להוליכו בכל מקום". מאידך, מביא המקור"ב³¹ שיש מקום לחלק, די"ל שיש ב' דינים באכילת הפסח: מצד היותו קדשים קלים איה"נ דאפשר לאוכלו בכל מקום, אך כדי לקיים "ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ד' אלקיך בו" (דברים ט"ז, ז), זה צריך להיות דווקא במקום שהוא זוכה, ובעניין זה שונה הפסח משאר קדשים, דבהם מצוות האכילה היא מצווה כללית, שלא יבואו לידי נותר, אך לא חיוב אקרקפתא דגברא³², משא"כ בפסח יש מצווה פרטית שכאו"א יאכל כזית, וא"כ מצד המצווה הכללית אפשר היה לאכול בכל ערי ישראל אך מצד המצווה הפרטית זה צריך להיות דווקא במקום אשר יבחר ד'.

מאידך גיסא מביא המקור"ב ראייה שהפסח בבמת יחיד נפסל בדיעבד, מלשון הגמרא בזבחים (דף י"ד ע"א): "שלא לשמן במאי נוהג? בפסח וחטאת, פסח וחטאת בבמה לא קרבו", משמע: אף לא בדיעבד, (אחרת היו מקשים: מה לשלא לשמן שכן נוהג בבמה). וכן נקט ה'משך חכמה' (דברים ט"ז ה') שפסול אף בדיעבד, וראיתו מדרשת הספרי על הפסוק "וְהָיָה בַיּוֹם הַנִּחִילוּ אֶת בְּנֵי אֶת אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְכַפֵּר אֶת בֶּן הָאֱהוּבָה עַל

למקריב את הפסח בעוד החמץ בכיתו, שם מפורש בתוספתא (פסחים ד', ג', מובא בתוס' פסחים דף ס"ג ע"א ד"ה השוחט) שאף שעבר על "לא תשחט על חמץ דם זבחי" (שמות ל"ד, כ"ה) מ"מ הפסח כשר, וא"כ אולי ה"ה הכא. מאידך, יש לחלק: שם הפסול הוא מסיבה צדדית ואינו בגוף הפסח, משא"כ הכא שהוא בגוף הפסח, כאילו נשחט חוץ למקומו, שהרי התורה אסרה לשוחטו בבמת יחיד, ממילא צריך להיות פסול³⁰.

המקור"ב לומד להכשיר מדין אכילת הפסח. המשנה אומרת (זבחים דף ק"ב ע"ב) שבשעת היתר הבמות, קדשים קלים ומעשר שני נאכלין 'בכל ערי ישראל'. מה דין הפסח? הגמרא בפסחים (דף ל"ח ע"ב) מבררת מה המקור לכך שא"א לצאת ידי חובת מצה בחלות תודה ורקיקי נזיר, ושואלת: "ותיפוק ליה דאינן נאכלות בכל מושבות? (רש"י: אלא בירושלים, דמחיצת קדשים קלים לפני מן החומה), אמר ריש לקיש: זאת אומרת, חלות תודה ורקיקי נזיר נאכלין בנוב וגבעון" (כלומר: בכל ערי ישראל, וכמובן בזמן היתר הבמות). ומבאר רש"י: "דאית להו היתר בכל מושבות, שהיו יכולין להוליכן בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן, דתנן בפרק בתרא דזבחים: באו לנוב וגבעון – הותרו הבמות, קדשי קדשים נאכלין לפני מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל", ומדייק שם המהרש"א שלפ"ז גם הפסח, שהוא קדשים קלים, נאכל בכל ערי ישראל, על אף שקרב רק בבמה גדולה. ולכאורה קשה, הרי מה שקדשים קלים נאכלין בכל

30. וכך חילק והכריע גם בשו"ת 'מנחת יחיאל' סי' פ"ט. אולי ניתן לדמות זאת לדברי הגמרא בפסחים (דף ס"ב ע"ב): "אמר ליה: רבי, מה בין לשמו ושלא לשמו (שבזה פסול) לאוכלו ושלא לאוכלו (שבזה כשר)? - אמר ליה: הואיל וצורבא מרבנן את, תא ואימא לך: לשמו ושלא לשמו - פסולו בגופו, לאוכלו ושלא לאוכלו - אין פסולו בגופו".

31. בשם הגאון הרב הירשוביץ אב"ד ווירבלין.

32. עיין במאמר על מצוות אכילת קדשים בניית ברמה' ה'.

והנה בספר 'חוקת הפסח' הביא דברי הירושלמי בפסחים (פ"ב ה"ד): "שלמי חגיגה (קה"ע: שהן קרבן חובה) הבאים בבמה כשירים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה". וביאר, שכל עוד איסור ההקרבה הוא רק משום "לא תעשון", הקרבן כשר אלא שלא עלה לשם חובה, ולפי"ז י"ל שבפסח, שנוסף על ה'לא תעשון' יש לאו ד'לא תוכל' – זה מוסיף עוד מעלה, שייפסל גם בדיעבד. ולעומת זה ראיתי בפי' אמבואה דספרי' על הספרי [ח"ב עמ' 318] שלמד מהירושלמי הנ"ל ממש את ההפך, שהפסח בבמת יחיד בדיעבד כשר, דאינו שונה משלמי חגיגה ושאר חובות. ונראה שסבר שעל אף שיש בודאי לימוד מיוחד שהתווסף מ'לא תוכל', אין זה לענין הפסול בדיעבד.³⁶

פְּנֵי בֶן הַשְּׁנוּאָה הַבָּכֵר" (דברים כ"א, ט"ז) שדורש: "לא יוכל לבכר, מלמד שאינו רשאי לבכר, יכול לא יבכר ואם בכר יהא מבוכר, תלמוד לומר לא יוכל לבכר, הא אם בכר אינו מבוכר" (פיסקא רטז), לומד מכאן ה'משך חכמה': "שלל ממנו את היכולת, ללמדך שאם שחטו, פסול ואינו פסח"³³. רואים שלשון "לא יוכל" מלמד לפסול גם בדיעבד.³⁴ ויש להביא לכך ראייה מדברי שו"ת הרא"ש (כלל פ"א), שכותב שבלשון השטר כשכתוב "על מנת שלא יוכל למכור" זה כאילו כתוב "עמ"נ שלא ימכור" (כלומר: לעיכובא), ומביא כראיה "מידי דהוה אלא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך, וכן לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שעריך", רואים שלמד בפסוקנו שה'לא יוכל' הוא לשלילה גמורה.³⁵

האם מנוי בתרי"ג מצוות – האם נוהג לדורות

נוגעות למעשה. לפיכך יש לשאול: מדוע הפסח בבמת יחיד יצא מכלל זה ונזכר בדברי הרמב"ם? האם הוא מנוי אצל הרמב"ם כלאו? האם השוחטו ומקריבו כיום בחוץ, מלבד איסור שחוטיו חוץ יעבור גם על הלאו של 'לא תוכל'?, והנה, לכשנדייק בלשונו של הרמב"ם, הוא כתב "מי שהיה מקריבו", משמע שזו "הודעת דין שהיה בעבר", כלשון ר"א בן הרמב"ם שתובא להלן, ואינה הלכה הנוהגת כיום.³⁷ ולעומת זאת יש

דעת הרמב"ם:

לעיל הזכרנו שהרמב"ם כתב הלכה זו בתחילת הלכות קרבן פסח. וחידישו יש בדבר, משום שהרמב"ם לא כלל במשנה תורה את דיני ההקרבה בבמות ולא הזכירם כלל, ובפשטות טעמו הוא משום שמאז שנאסרו הבמות עם בניין המקדש בירושלים, ובפרט לפי מה שפסק שקדושת ירושלים קידשה גם לעתיד לבוא, הרי שוב לא יהיה לבמות היתר כלל ולא יהיו הלכות אלו

33. ועי' בשו"ת 'זרע אברהם' סי' ז', שם מביא ה'משך חכמה' דיוק זה בשם חתנו, הג"ר אברהם לופטביר.
 34. ודלא כמו שרצה המקו"ב ללמוד להפך, מהירושלמי, כמובא לעיל. ועי' ביכנסת הראשונים' פרק א' אות רצ"ה ס"ב.
 35. מובא ביכנסת הראשונים' שם.
 36. הערת העורך: יתכן שסבר כרש"י ש'לא תוכל' עולה על כל חובות ציבור, ואולי סבר ששלמי חגיגה הם כקרבן ציבור כמבואר בפסחים ע: והיתה נוהגת בזמן הבמה.
 37. ועי' בגריפ"פ הנ"ל שביאר שמי שסובר שאין הלאו נוהג בשעת איסור הבמות, זה "משום דמלישנא דקרא דכתיב "לא תוכל לזבוח" ולא כתיב "לא תזבח" כדכתיב "לא תזבח על חמץ" וגו', משמע ליה שלא בא הכתוב אלא לאסור איסור חדש שלא היה אסור בלא אזהרה זו".

בפי"ט מהלכות סנהדרין, שם מנה הרמב"ם את רשימת הלוקין, לא מנאן.⁴¹ ולעומת זאת, ה'מנחת חינוך' [מצווה תפ"ז], שגרס ומצטט את הנוסח של "וכל המקריב בבמת יחיד לוקה", הבין שהרמב"ם סובר כך להלכה גם כיום, שהרי "מאי דהוה הוה, ובמות לא יותרו עוד בשום זמן, וידוע דהר"מ אינו כותב מה שאין בו נפקא מינה כלל", וא"כ אם כתבו ודאי דהוא להלכה למעשה, ולפי"ז הוא מוסיף ש"צ"ע על הר"מ, כיון דהוא לאו הנוהג למה לא מנה אותו ללאו בפני עצמו". ואדרבה, דווקא משום שהשמיט כל דיני הבמות למעט דין זה, מוכח שזה משום שהם אינם נוהגים בזמן הזה, אך לאו זה כן נוהג. וכן תמה ה'קרבן אורה' בסוגיין, ובספר 'מעין החכמה' על מצווה זו. וע"ש שהוסיף וביאר שיתכן שהרמב"ם לא מנאו לפי שיטתו [בשורש ט' מסה"מ] שאין למנות לאו שאינו מחדש דבר ורק מוסיף אזהרה, והיות שהרמב"ם סובר [מעשה"ק פי"ט הט"ו] שהשוחט קדשים בזמה"ז חייב כרת, א"כ אין הלאו מחדש דבר. ומצאנו לכמה אחרונים שנתנו טעמים נוספים, בנוסף לכל הנזכר לעיל, לשאלת הזכרת הרמב"ם דין ולא זו, אע"פ שאינו להלכה לדורות. בספר 'כתר המלך'⁴² ביאר

נוסחאות בהם נדפס "וכל המקריב את הפסח בבמת יחיד לוקה", משמע: אפילו היום. כשבאים אנו לבחון האם בספר המצוות מנה הרמב"ם לאו זה, בפשטות התשובה היא שלילית, אך גם בכך מצאנו נוסחאות שונות. בתשובת רבנו אברהם בן הרמב"ם לשאלות רבי דניאל הבבלי³⁸ הוא מתייחס לעניין וכותב: "ושהקשית על מנותו ז"ל את 'לא תוכל לזכות את הפסח' וכו' במצוות ל"ת, אין לי לומר בתשובת זו ההבנה התמוהה אלא שהוא ז"ל לא מנה זה בכלל המצוות ולא חשב אותו מהן מעולם, לא בספר מצוות ולא בראש ספר מדע ולא בהלכות קרבן פסח ולא במאמר ממאמריו. ויש לחוש שאתה, יערה עליך רוח ד' ית', הוטעית במ"ש בהל' ק"פ 'אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה' וכו' לחשוב שזה מחייב שתהיה האזהרה הזאת אצלו מכלל המניין. ולא עינית, יעזרך ד', ברשימת המצוות הנזכרות בראש הלכות אלו שהעמידן על שש עשרה מצוות, שאין זו בכללן. והלא תתבונן איך צורת המאמר מורה שהוא הודעת דין שהיה בעבר... וא"כ אין זו אלא טעות ושגגה לחשוב שאזהרה זו מן המניין"³⁹. ובלשון אחרת נקט ה'משנה למלך': "לא הביאו כי אם להפלת הדין"⁴⁰. ויש להוסיף לכך מה שהעיר הרשב"ץ [זהר הרקיע' ל"ה נ"ב] שגם

38. שאלה ב' ד"ה ושהקשית. נדפס בסוף ספר המצוות מהד' פרנקל, עמ' תקמ"ד.
39. ע"ש בהמשך דבריו מעיר לר"ד הבבלי על טעות נוספת, שהעתיק בלשון הרמב"ם: "בשעת איסור הבמות" כשבאמת כתוב "היתר", "וכמה גדול חטא מעתיקי נוסחותיכם. כי אפילו בהעתיקה נכונה אין נמלטים מהבנה מוטעית וכל שכן כשהרבים משובשים".
40. בהערותיו לספר החינוך, מצוה תפ"ז, נדפסו ב'מנחת חינוך' מהד' מכון ירושלים. ובביאור כוונתו מובא בשיעורי הגרמ"ד, דהרי הרמב"ם בתחילת דבריו כתב "אין שוחטין את הפסח אלא בעזרה", וזהו שמפליג הרמב"ם שאפילו בשעת היתר הבמות לא הקריבוהו בבמת יחיד אלא בבמת ציבור, דומיא דהעזרה. ובטעם שנוזק הרמב"ם להדגיש שאין שוחטין הפסח אלא בעזרה, מבאר הגרמ"ד, משום דמצינו דבמצרים קרב בבית כאו"א, קמ"ל דיותר אין לעשות כן.
41. וכ"כ ה'אבן האזלי' בהע' בסוף ח"ב דקדשים דף ט"ו ע"ב.
42. על הרמב"ם, לג"ר כתריאל אהרן נאטאן, הלי קרבן פסח פ"ב ה"ב.

[סימן ג'], הסובר דאפילו בזמן הזה, לאחר שנאסרו הבמות, כל שבנה במה בעזרה עצמה מותר להקריב בה כל אותן הקרבנות שהותרו להקריבן בכמה בזמן היתר הבמות, שהרי התם קיימינן אליבא דמ"ד קידשה לעתיד לבא, וא"כ כל הנידר ונידב קרב בה אפילו בזמה"ז, ושעת איסור הבמות זה דוקא מחוץ לעזרה, אבל במקום העזרה עצמה לא נאסרו הבמות. וא"כ לפי"ז תהיה נפק"מ באזהרה ד'לא תוכל' גם בזמה"ז, לענין דאם בנה מזבח לעצמו בעזרה עצמה, דדינה כבמה בשעת היתר הבמות, ואם הקריב עליו את הפסח עובר בלאו זה. ואין לומר שאין במה שבעזרה עצמה בכלל 'אחד שעריך'. דזה ליתא, דמאי דכתיב 'באחד שעריך' למסקנת הסוגיה, לא על מקום ההקרבה קאי, אלא "לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד". וא"כ על במת יחיד בעלמא סתמא קמזהיר קרא, ושייכא האזהרה בכמת יחיד שבעזרה עצמה כמו על שאר במות יחיד⁴⁵.

דעת החינוך וסיעתו:

הנה בספר החינוך [מצווה תפ"ז], אף שהוא "מההולכים תמיד בעקבות הרמב"ם ז"ל לא יזוז ממנו"⁴⁶, כאן שינה מדרכו ויחד מקום ללאו זה בפני עצמו⁴⁷, וכתב דהוא גם בשעת

כי מאחר שמפסוק זה דרש ר' יהודה שאין שוחטין את הפסח על היחיד, כפי שהזכרנו לעיל, והיות שפסק הרמב"ם שאין הלכה כמותו, ו"יחיד ששחט את הפסח לעצמו כשר... ומשתדלין שלא ישחט לכתחלה על יחיד, שנאמר יעשו אותו" [הלכות ק"פ פ"ב ה"ב], לכן ראה הרמב"ם לנכון להזכיר דין האיסור בכמת יחיד עם דרשתו, ללמדנו שהפסוק נדרש לדין זה ולא לשחיטה על היחיד. וה'אבן האזל' כתב, ש"בא לפרש דכל הלאו הוא דוקא בשעת היתר הבמות וממילא לאחר איסור הבמות ליכא". ובערוך השולחן העתיד [הל' ק"פ ס' קפ"א ס"ב] כתב על כך: "ולבי אומר לי, מפני שבימינו היו מהקראים שהקריבו פסח, לזה האריך להוציא מלבן של צדוקים דלא לבד שעתה אסור, שאפילו בשעת היתר הבמות היה אסור בכמת יחיד".

אמנם יש שכתבו שגם להרמב"ם תתכן נפקא מינה לדורות מדין זה. בספר 'תורת הקודש'⁴⁸ [ח"ב ס"י כ"ה] כתב, דאחר שלמדנו שיש ללאו ד'לא תוכל', א"כ גם אם יבוא נביא בהוראת שעה ויתיר להקריב בכמה ושלא יהיה בזה איסור שחוט חוץ, זה עדיין לא יועיל לעניין פסח. ויש⁴⁹ שהציעו נפק"מ לפי דברי הראב"ן

43. להגר"מ אילן זצ"ל

44. ביאור על סה"מ לרס"ג לגר"פ פערלא ח"ג עונש ט', 'כלי חמדה' פרשת כי תבוא, 'משנת יעב"ץ' ס"י מ"ז סעיף ו', ע"ש שהוכיח שדעת הרמב"ם כהראב"ן.

45. אמנם על עצם חידושו של הראב"ן עיין מה שדנים באורך הגרי"פ וה'כלי חמדה' שם, וב'תורת הבמה' פ"כ ס"י ב'.

46. לשון הגרי"פ בעוסקו בלאו זה, בביאור על סה"מ לרס"ג ל"ת קע"ד.

47. ובאמת הדבר קשה מאד, הרי החינוך הודיע בהקדמתו שהוא מסדר המצוות "לפי החשבון שחשב אותן הרב הגדול רבינו משה בן מיימון זכרונו לברכה", וכפי שרואים תמיד במצוות שהוא מעיר בפנים כשהרמב"ן חולק אך לא משנה מהחשבון של הרמב"ם, וזו המצווה היחידה שהלך בדרך אחרת וכלל אינו מעיר שהוא דלא כהרמב"ם. ולכן נראה (כמובא בהקדמת הגר"ח העליר לספר המצוות, וכפי ששמעתי מהרב איתן שנדורפי שליט"א) שהייתה לפני החינוך הגירסה המוקדמת של ספר המצוות, זו שראינו לעיל שהייתה לפני ר' דניאל הבבלי, ואח"כ כנראה חזר בו הרמב"ם בגירסתו המאוחרת, שהייתה לפני בנו ולפני מרבית האחרונים.

שחוט חוץ, מ"מ הוא מוסיף ומתחייב גם בלאו זה⁴⁹. ומדגיש המנ"ח: בשעת היתר הבמות עוברים על לאו זה רק כאשר מקריבים בבמת יחיד במקום בבמת ציבור, אך לאחר איסור הבמות – ששוב לא שייך גדר של במת ציבור – בין בזמן הבית ובין בימינו, כל ששחט פסח בחוץ עובר גם על לאו זה.

והנה גם ביסוד מחלוקת זו יש לומר⁵⁰ דתלויה בב' ההבנות שהזכרנו. דמי שסובר שהוא נוהג לדורות, לכאורה צריך לומר שהוא לאו מחודש, דאם הוא כשחוט חוץ הרי שחוט חוץ קיים ועומד גם בזמננו, שהבמות אסורות, ומה שייך להוסיף עליו לאו נוסף. מה שאין כן אם נאמר שזהו איסור מחודש, אין סברא לומר שהוא רק בזמן היתר הבמות, ואדרבה, אם האיסור קיים בשעת היתר הבמות כ"ש שקיים בשעת איסור הבמות. אמנם ב'תורת הבמה' מציע לחלק, די"ל דגם למ"ד דזהו איסור מחודש, האיסור הוא

היתר הבמות, ומסיים: "ונוהג איסור זה בזמן הבית, כי אז נקריב קרבן הפסח, בזכרים, ונקבות שאף הן חייבות בקרבן הפסח... ואפשר לומר שאף בזמן הזה העובר והקדיש שה לפסח והקריבו בבמת יחיד, עבר על לאו זה וחייב מלקות". ותמה על כך ה'משנה למלך' [בהערוותו על החינוך]: "לא ראיתי לשום אחד ממוני המצוות שמנה לאו זה בכלל הלאוין", אכן על כך העיר הגרי"פ פערלא: "לא ראינו אינה ראייה. שהרי כבר ראינו להבה"ג ורבינו הגאון ז"ל וכל הנמשכים אחר הבה"ג שמנאוהו"⁴⁸. ובטעם שאין למנותו כתב המל"מ, "לפי שלא זו היא דוקא בשעת היתר הבמות.. אבל לאחר שנבנה הבית אין חילוק בין פסח לשאר קרבנות, וכל המקריב איזה קרבן שיהיה חוץ לבית אף בזמה"ז חייב כרת". אלא שלפי החינוך, כפי שממשיך ואומר המל"מ וכפי שמבין המנ"ח שם, צריך לומר שגם בשעת איסור הבמות ואף שמתחייב על

48. מלבד הרס"ג והבה"ג (באות קצ"ט) מזכיר שם הגרי"פ גם את ר' אליהו הזקן והר"י אלברגלוני והר"ש בן גבירול (וע"ש בדברי הרשב"ץ ב'זהו הרקיע' אזהרה מ'). וכן העיר בדברי המל"מ גם הגר"ח העליר בהקדמתו לספר המצוות.

49. וכפי שמבאר הגרי"פ הנ"ל אליבא דשיטה זו, "דודאי גם באיסור שיש בו כרת שייך שפיר לומר דאתי קרא לעבור עליו בשני לאוין וכמבואר ברפ"ק דיבמות (ד' ע"א) ור"פ נושאין (צ"ז ע"א) ובשאר דוכתי. והא דלא מוקמינן אחר חצות ולעבור עליו בשני לאוין, היינו רק משום דכל היכא דאיכא למידרש דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי, כדאמרינן בעלמא. ולהכי לא מיתוקם קרא אלא קודם חצות ובא להזהיר על מחוסר זמן בל"ת או בשעת היתר במות. דהשתא אתי להזהיר על איסור חדש. ולא ללאו יתירי לחוד הוא דאתי קרא". ומ"מ הלאו הוא גם לשעת איסור במות. וגם א"ת שלא ישנו לאו רק כדי לעבור בב' לאוין, כשיש נפ"מ כן שונים. וכאן הרי יש נפ"מ לכה"פ בשעת ההיתר. ואחר ששנו, הוא מ"מ גם בשעת האיסור. (ולעצם עניין מה שנקטה התורה בחלק מהאיסורין שיעברו עליהן בב' לאוין עיין מה שביאר בזה החינוך במצוה רכ"ח). ועוד מעלה הגרי"פ סברא, שמי שפוסק כהראב"ד, דקדושה שניה לא קדשה לעת"ל, יכול לסבור גם שממילא חזרו הבמות והותרו רק שלנו יש עיכובים מלהקריב בגלל שאנו טמאים ואין פרה וכד', וממילא ברורה הנפ"מ להיום. ודלא כשיטה המובאת בתוס' זבחים (דף ס"א ע"א ד"ה מאי) שאפי' מאן דאית ליה לא קדשה מצי סבר דאין אחריה היתר.

50. 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'תורת הבמה' הנ"ל. ועי' ב'תוספת אורה' על הקר"א בסוגיין מה שהעיר בד' המנח"א.

ויש להוסיף הארה בדברי החינוך, דנקט בסוף דבריו "ונוהג איסור זה בזמן הבית, כי אז נקריב קרבן הפסח, בזכרים ונקבות שאף הן חייבות בקרבן הפסח", והעיר ב'כנסת הראשונים' [אות רצ"ט] על שינוי לשונו, לעומת מצוות רבות אחרות שכותב "ונוהגת בזכרים ונקבות" ותו לא. ובטעם הדבר רצה לחדש, שלפי השיטה המחייבת בפסח שחיטה בבעלים (או ע"י שלוחם), עד כדי כך שאם שחט שלא מדעת הבעלים אינו כשר⁵³, י"ל שהלאו ד'לא תוכל' נאמר דווקא על הבעלים המחויבים בפסח ולא על אחר, וכאמור 'לא תוכל', ולכך נתכוין החינוך בשינוי לשונו⁵⁴.

לעשות "הקרבת במה"⁵¹ בקרבן שאינו ראוי לאותה הבמה, וזה שייך דווקא בזמן היתר הבמות שיש חפצא של "הקרבת במה" והוא מחיל הקרבה זו שלא כדין, משא"כ בזמן איסור הבמות, לא קיים כלל החפצא של "הקרבת במה", ואם יבנה במת יחיד וישחט פסח, זה אמנם איסור שחיטה והעלאה בחוץ אך אינו "הקרבת במה". אמנם לענ"ד עדיין יש לדון בדברים, דהרי מצאנו פעמים רבות בספר מלכים אחר הקמת המקדש שהבמות לא סרו, ועדיין היו מקטירים בבמות, ובהחלט יתכן לומר שהיה גדר הבמה ממשיך להיות קיים, אלא שהוא אסור⁵².

שלא לשמו בבמת יחיד אחר חצות

בשעת היתר במה, ולמה הוא אומר בשעת איסור במה? בשעת איסור במתו, ולמה לי שלא לשמו? שלא תאמר שלמים הן והן כשיריין". ומבאר 'קרבן העדה' את החידוש: "רבותא קמ"ל, דאפילו שלא לשמו לאחר חצות בלא תעשה, דסד"א כשלמים הם וכשיריין הן בבמת יחיד, קמ"ל כיון דלאחר חצות הוא ומתקבל בפנים, עובר בל"ת". למדנו בירושלמי חידוש נוסף על האמור

מדברי הירושלמי יתכן להביא סיוע להבנה דלאו ד'לא תוכל' הינו איסור מחודש, ולא הרחבה של איסור שחוטי חוץ. כותב הירושלמי במגילה [פ"א הי"א]: "מניין לשוחט לפסח וליחיד ולבמת יחיד ולבמת ציבור בשעת איסור במה שהוא עובר בל"ת, ת"ל 'לא תוכל לזבוח את הפסח באחת', ענוש כרת ואת אמר הכין? רשב"ל א' בשוחט משש שעות ולמעלן שלא לשמו

51. הערת העורך: צ"ב מקור ההגדרה הזו, היכן ה'לא תוכל' כתוב דווקא במה? ואולי כוונתו הקטרה הראויה לבמה, אם נאמר שהעלאה בבמת ציבור בזמן היתר במות יש לה גדר אחר מאשר הקרבה במשכן ובבית עולמים, וגם זה צ"ב.

52. וראיתי ב'שפת אמת' לפרשת ראה (ליקוטים, במהד' אור עציון ח"ב עמ' 39) שנטה לומר שאיסור נתיצת מזבחות (דברים י"ב, ד': "לא תעשון כן לה' אלקיכם") הוא בבמה הנבנית לשם שמיים אפילו בשעת איסור הבמות, והראיה ממה שפירש רש"י בדברי אליהו הנביא "את מזבחותיך הרוסו" (מלכים א', י"ט, י'): "במות יחיד הנעשות לשם שמיים", והיה אז זמן איסור הבמות. וזו לענ"ד ראייה גדולה לכך שגדר הבמה ישנו גם בשעת האיסור.

53. זו מחלוקת באחרונים, עיין בהרחבה במאמר 'בעניין שחיטה בזר' ביניות ברמה' ד', עמ' לט והלאה.

54. ע"ש עוד כמה דקדוקים מלשון החינוך לחידוש זה. ואף שלשיטת החינוך החיוב הוא גם על ההעלאה ולא רק על שחיטה, והעלאה היא הרי בכהנים ולא בבעלים, אך מאידך הרי הפסח עיקר חלותו ועשייתו מוטל על הבעלים, ועוד: הרי בבמת יחיד אין כהונה.

מוגדר כפסח, כי "נהי דאדחי ליה מפסח, מדמי פסח מי אידחי"⁵⁶. והנה בעניין השוחט פסח בחוץ שלא לשמו אחר חצות, כתב הרמב"ם [מעשה"ק י"ח, י"ב]: "השוחט את הפסח בחוץ אפילו בשאר ימות השנה בין לשמו בין שלא לשמו חייב, שהפסח בשאר ימות השנה שלמים הוא", ומוכיח החזו"א [ליקוטים ס"ה ה'] דזה דווקא שלא בזמנו, אבל בזמנו שלא לשמה פטור בחוץ. ולפי"ז יוצא כאן לפי הירושלמי חידוש, שבפסח בבמת יחיד שלא לשמו אחר חצות משחוטי חוץ יהיה פטור אך מ'לא תוכל' יהיה חייב, וזה סיוע גדול להבנה שדין זה אינו הרחבה של איסור שחוטי חוץ אלא איסור מחודש בפני עצמו.⁵⁷

בבבלי, שהאיסור יחול גם אם שחט הפסח בבמת יחיד שלא לשמו, שהיינו אומרים שיהיה כשלמים הכשרים בבמת יחיד, קמ"ל שלא אומרים כך – וחייב. ולכאורה זה קשה, דהרי פסח שלא לשמו [בזמנו] אינו הופך לשלמים אלא נפסל לגמרי, כמובא במשנה ריש זבחים? מבאר ה'מקדש דוד'⁵⁵, דהיות שכל שאינו ראוי להיות עוד פסח (כגון שהניחיהו בלא בעלים) הוא כעקירה ואף בזמנו נעשה שלמים, וא"כ כאן ששחט בבמת יחיד אינו ראוי עוד לפסח, דהרי להכשר פסח בעינן במה גדולה, ולכן היה הווא אמינא שיוכל להיחשב כשלמים, ולמסקנת הירושלמי אעפ"כ חייב, בדומה למה שהסיקה הגמרא בחולין [דף ל' ע"א] במקרה דומה של עקירה, שבכל זאת ימשיך להיות

נפקא מינות נוספות מב' ההבנות

ששניים שאחזו בסכין פטורין⁵⁹, ואם כן מה יהיה הדין בהם בפסח שנשחט בבמת יחיד? אם איסור הפסח בבמת יחיד הוא כשחוטי חוץ, יחולו גם עליו מיעוטים אלו, משא"כ אם הוא איסור בפני עצמו. (ג) יש דין ב'שחוטי חוץ' שצריך להיות ראוי לפנים, לפי"ז אפשר לומר שאם הוא כשחוטי חוץ אז יש פה קולא, שאם אינו ראוי, כגון שהוא בעל מום, אינו עובר. (ד) בשחוטי חוץ יש מחלוקת בגמרא אם צריך מזבח, וזה תלוי בשאלה אם במה

האחרונים הציעו⁵⁸ עוד כמה נפקא מינות אפשריות הנופקות מב' ההבנות השונות של לאו ד'לא תוכל', ולהלן נמנה כמה מהם בקצרה:

- (א) ע"פ המבואר בתוס' ובהמקנה [קידושין דף נ"ז ע"ב] שיש איסור אכילה בשחוטי חוץ משום דהיא שחיטה שאינה ראויה, מה יהיה דין האכילה בפסח שנשחט בבמת יחיד? אם הוא כשחוטי חוץ, יש איסור, משא"כ אם הוא איסור מחודש.
- (ב) יש דינים שנתמעטו בשחוטי חוץ, למשל:

55. קונטרס מענייני הקדשים, סימן ד' ס"ק ד', ע"ש בהוכחות לדבריו.
 56. מפרש שם רש"י: "ראוי הוא לימכר קודם גמר שחיטה ולצאת לחולין... ודמיו לפסח, וכיון דחזי לדמי פסח, סתם שחיטה דידיה כולה לפסח". ועיי"ש בתוספות ד"ה מדמי פסח. ועיי"ש בימקדש דודי מה שהקשה על הסברו.
 57. כנסת הראשונים זבחים ח"א עמי ק"ז, ע"פ המבואר ב"תורת הקודש" ח"א סי' ט"ו, 'מנחת אברהם' ח"ג עמי רלה. ועיי"ע מה שהאריך בביאור דברי הירושלמי ביחוקת הפסח' על הרמב"ם כאן.
 58. עיין 'מנחת אברהם' בסוגיין, 'אוצר הספרי' עמי קנ"ט, 'כנסת הראשונים' פרק א' אות רצ"ג.
 59. כמובא בזבחים דף ק"ח ע"א, ועיי"ע במניח מצוה תפ"ז.

צריכה מזוכת. אם האיסור בפסח הוא כשחוטאי חוץ, ממילא השאלה אם צריך מזבח תלויה במחלוקת הנ"ל, משא"כ אם הוא איסור בפ"ע.

"כל עדת ישראל יעשו אותו"

הציבור בעבר הירדן, וכפי הנראה בימי שאול אחר שנחרבה שילה והי' במת ציבור קבועה בימי נוב בעת שנלחם שאול עם עמלק, הקריבו אז את קרבן פסח חוץ לנוב, אף על פי שפסח לא הותר אלא בכמת ציבור כמוש"כ הרמב"ם ז"ל בפ"א מה' קרבן פסח ה"ג, אז כיון שהיו רוב ישראל ורוב אנשי המלחמה במחנה היו שם בטלים הבמה גדולה עיין שם בתרגום יונתן⁶¹. למדנו מהישו"מ חידוש גדול, שבזמן היתר הבמות, אם רוב ישראל מרוכזים במקום אחד (כגון כאן במלחמת עמלק), אפשר היה להקריב שם את הפסח, אף שאינה הבמה הגדולה, ואינו בגדר איסור במת יחיד. ולכאורה תמוה, מניין לו חידוש זה? אמנם י"ל שדבריו קשים רק בהנחה שהלימוד הוא רק מ'לא תוכל', השולל הקרבה "באחד שעריך"⁶² ומייעדו רק "אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך". אבל הפסוק מפרשת בא הרי מלמד באופן חיובי עניין עשיית הפסח דווקא במקום שבו נמצאת "כל עדת ישראל", ואולי מצד זה יש מקום להבין חידוש הישו"מ⁶³.

בפשטות למדו חז"ל את איסור הקרבת הפסח בכמת יחיד מהפסוק ד'לא תוכל' הנזכר לעיל. אך חידוש מצאנו בחז"ל, שמצאו לדין זה סמך בפסוק נוסף. בדיני הפסח המבוארים בפרשת בא נאמר: "כָּל-עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אֹתוֹ" [שמות י"ב, מ"ז]. ומפרש הנצי"ב ב'העמק דבר': "לפי הפשט אתי לאשמעינן מה שמבואר בס' דברים 'לא תוכל לזבח את-הפסח באחד שעריך', אלא דווקא כל ישראל ביחד, והיינו כל עדת ישראל יעשו אותו, ולא כל עיר בפני עצמו ואפילו בשעת היתר הבמות". ובספר 'תורה שלמה' בפסוק הנ"ל מצא שיש לפירוש זה מקור בחז"ל⁶⁰, שדרשו על פסוק זה "הפסח אינו נשחט בכמת יחיד אלא בכמת צבור", וע"ש שהקשה מה התחדש בלימוד זה לעומת הלימוד מ'לא תוכל'. ואולי אפשר לפרש הדבר על פי חידושו של ה'ישועות מלכו'. דהנה ה'ישועות מלכו' [י"ד סי' ס"ה], בתוך דיון ובירור של גדר "עבר הירדן", כותב: "וכפי הנראה בפשט הכתובים ביהושע אף בימי היתר הבמות בימי נוב וגבעון, לא הותרו להיות בנות

בברכת יצחק

בפרשת תולדות מסופר שאמרה רבקה ליעקב "לָךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדֵי עִזִּים טְבִיִּים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מְטַעְמִים" [בראשית כ"ז, ט]. ויש לשאול, מדוע היה צורך בשני גדיי עיזים, וכי זהו מאכלו של יצחק? אומרים חז"ל⁶⁴

60. אות תרפ"ז, בשם ילקוט אור האפלה כתי"י.
 61. בפשטות כוונתו למה שמתרגם עה"פ "ויפקדם בטלאים" (שמואל א' ט"ו, ד): "באמרי פסחיא".
 62. אמנם מדרשת חז"ל עה"פ "לא אמרתי לך אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד" (זבחים ק"ד ע"ב) תיתכן ג"כ סייעתא להבנת חידוש הישו"מ. הערת הרב יעקב וולף שליט"א.
 63. ועי' מה שביארו בדברי הישו"מ ב'שערי היכל' זבחים, מערכת רצ"ו.
 64. בתרגום יונתן שם: "תרי גדיי עזין שמנין חד לשום פסחא וחד לשום קרבן חגא". ורש"י

ש אחד היה לצורך קרבן פסח, שחל אז⁶⁵, והשני לצורך החגיגה. והקשה המשיכל לדוד⁶⁶, איך הקריבו אז הפסח, והרי אין מקריבין את הפסח בבמת יחיד? ותירץ "דלאו דוקא בתורת קרבן פסח הוה עבדי ליה, אלא הוה עבדי שלמים בנדבה זכר לפסח שיקריבו ישראל אחר שיצטוו... והוה עבדי ליה בזימניה וכאילו היה ממש קרבן פסח, אבל לעולם לא היה אלא בנדבה". ובספר 'באר בשדה'⁶⁷ תירץ, שלא נאסר קרבן פסח בבמת יחיד אפילו בשעת היתר הבמות אלא דוקא לאחר שהוקם המשכן, דאיכא במת ציבור, אבל קודם שהוקם המשכן היה מותר, תדע שהרי במצרים הקריבו הפסח בבמת

יחיד, משום דעדיין לא הוה במת ציבור⁶⁸. והטעים את הדבר יותר ב'אלפי מנשה'⁶⁹ וביאר, דכל הגדר של 'במת יחיד', דיש בה פחיתות לעומת 'במת ציבור', זה דווקא לאחר שהוקם המשכן, דהרי קודם לכן הייתה העבודה בבמות בכורות דווקא (לעומת אחר המשכן שבבמות יחיד לכתחילה בזר). ועוד, לפי מה שביאר החינוך, שאיסור הקרבת פסח בבמה קטנה הוא 'לקבוע בנפשו גודל ענין הפסח ויוקר המצוה... ובאמת כי כבוד המצוה ופרסומה יותר כשיעשה במקום מסויים הכל יחד ולא כל יחיד ויחיד במחוז חפצו', הנה זה שייך דווקא כשכבר היה ציבור ופרסום, משא"כ בימי האבות⁷⁰.

- שם מביא מפרקי דר"א: "האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים".
65. אמנם לכאורה זו מחלוקת בחז"ל. דהנה הגר"א מביא על מנהג אכילת התפוח בדבש בליל ר"ה (שו"ע א"ח סי' תקפ"ג, א') שהוא "ע"ש ופריו מתוק לחכי וכמ"ש כריח שדה ומתרגמינן חקל תפוחים והיה בר"ה כידוע", ומקורו בזוהר לפרשת אמור, כפי שמביא בשו"ת 'תשובות והנהגות' להגר"מ שטרנבוך (כרך ב' סי' רס"ז). וע"ש שמישב דברי חז"ל ומחדש שקודם יציאת מצרים ומתן תורה היו מקריבים את קרבן הפסח בר"ה, שהרי עניין הפסח הוא לפרסום האמונה, ולפני יצ"מ זה היה שייך דווקא בר"ה "דהוא יום בריאת האדם ונשלם בו מעשה בראשית, ואז הזמן לפרסם שהקב"ה מנהיג העולם, וא"כ היה באמת בר"ה אף דהקריב בו קרבן פסח". וע"ע בספר 'לתשובת השנה' בשיעור הרי' יעקב לבנון שליט"א, עמ' רכ"ו הע' 2.
66. לר' דוד פרוו, בעל 'היחסדי דוד' על התוספתא.
67. על פי רש"י עה"ת, לרבי מאיר מנחם בנימין דאנון, תלמידו של היחסדי דוד.
68. וביתורת הבמה' ביאר שזה לפי ההבנה שלאו דילא תוכלי' הוא כעין שחוטט חוץ, ולכן הוא שייך רק לאחר הקמת המשכן, שיש כבר 'מקום הקרבה' ואז ביחס אליו יש 'חוץ', משא"כ כשעדיין אין מקום הקרבה ממילא אין איסור. אלא שהקשה שלא ברור אם ב'פסח מצרים' זה כגדר 'במת יחיד', די"ל ששם 'מקום הקרבה' היה המזוזות והמשקוף. וע"ע להלן בענין זה.
69. לר' מנשה אייכנשטיין, מאדמו"רי זידיטשוב.
70. ואף שכמובן חלילה מלשנות גברי מצווה והלכה מחמת טעמיה, כבר ביאר הינפש החיים (שער א' פרקים כ"א-כ"ב) שבזה נעוץ ההבדל בין לפני מתן תורה ולאחריה. דלפני מ"ת, גם כשקיימו האבות תורה ומצוות לא היו מצווים ועושים כך מצד הדין, אלא מצד השגתם בטוהר שכלם את התיקונים הנוראים הנעשים בכל מצווה בעולמות, ולכן כשהשיגו שיהיו תיקונים דווקא בשינוי מההלכה (כגון מה שנשא יעקב ב' אחיות), נהגו כפי השגתם. משא"כ לאחר מ"ת שבא משה והורידה לארץ, לא בשמים היא, וא"א לעשות שום שינוי או גריעה מאיזה פרט או דקדוק במצוות מחמת השגה כל שהיא.
71. הערת העורך: אם יורשה לי, אוסיף תירוץ. המשנה אומרת: 'עד שלא הוקם המשכן היו

אין הפסח נזבח ב"במת יחיד" אלא ב"במה גדולה"? אולם אי נימא דחלוק דין "פסח מצרים" משאר דורות, משום ד"פסח מצרים" הוי חלות קרבן אחר משאר דורות, א"כ י"ל דל"פסח מצרים" הוי חלות קרבן חדש דשחיטתו וזריקת דמו חלוקין מ"פסח" דשאר דורות, וא"כ לא נאמר בו דין שחיטה והקרבה ב"במה גדולה". אלא שסייג, שלפי מה שפירש ה'באר בשדה', דלא נאסר להקריב קרבן פסח בבמת יחיד אלא דווקא לאחר שהוקם המשכן, ממילא אין ראייה מהא דפסח מצרים דלא הקריבו ב"במה גדולה", כיוון שזה היה קודם שהוקם המשכן.

והנה יש שחקרו כיצד יש להגדיר את "פסח מצרים", אי הפשט דחל על הפסח תורת "קרבן" כשאר קדשי מזבח הקריבין בבמה, והיינו דאין נפ"מ בין פסח מצרים לפסח דורות דתרווייהו חד מין קרבן נינהו, או די"ל דפסח מצרים ופסח דורות חלוקים ביסוד חלות דין קרבן שבהן, די"ל דבפסח מצרים נתחדש חלות "קרבן חדש" שכל מהותו וגדרי עבודתו חלוקין משאר קרבנות ומפסח דורות, והוי חפצא של קרבן חדש. ובקובץ 'תל תלפיות' (קובץ ס"ז ע' ס"ב)⁷² כתב להוכיח בזה, דאי נימא ד"פסח מצרים" הוי קרבן כשאר דורות, האיך שחטו וזרקו הדם במצרים על המשקוף ושני המזוזות, והרי

טעם שהוצרך לאיסור זה

לכך ב' טעמים: "...משום דכתיב בכל מושבותיכם תאכלו מצות, סד"א אף פסח כן, תלמוד לומר 'לא תוכל לזבח את הפסח'. ד"א, אעפ"י שכבר הזהיר בכיוצא בזה, אהדריה קרא שלא תאמר הואיל וכולו נאכל לזרים שחיטתו בכל מקום קמ"ל". כלומר, היות שבפסח יש מצוות אכילה ייחודיות, החורגות מגדרי מצוות האכילה הרגילות של קדשים: המצות נאכלות בכל מקום

יש מקום לעיין, בבחינת "משרשי המצווה", מאיזה טעם ראתה התורה להקדיש איסור מיוחד להקרבת הפסח בבמת יחיד, על פי מה שביארו בזה קדמונינו. החינוך ביאר בפשטות "כי כבוד המצוה ופרסומה יותר כשיעשוה במקום מסויים הכל יחד, ולא כל יחיד ויחיד במחוז חפצו". ולכאורה טעם זה אינו ייחודי לפסח, אלא לכל מצווה שיש לה ממד ציבורי. ובחזקוני על הפסוק הביא

הבמות מותרות, וצ"ב האם מדובר לפני מת"ת או אחרי מת"ת, ובפשוטו גם לפני מת"ת, וא"כ יש לתמוה מדוע צריך לומר שהותרו הבמות הלא כלל לא נאסרו? כמו"כ בברייתא בגמ' קי"ד: 'ואף נכרים בזמן הזה רשאין לעשות כן', וצ"ב שבשום איסור של תורה לא היה צריך להשמיענו שנכרים מותרים בו? על כרחינו צ"ל שהסברא הפשוטה שגדר של עבודת הקרבנות בפשוט הוא במקום אחד מיוחד לכל האדם, ובפשוטו לולא שחידשה המשנה היינו אומרים שאין גדר של עבודה אלא במקום מיוחד. וע"פ זה נראה שמה שהקימו אדה"ר, נח, אברהם ויעקב מזבחות, כמפורש בקראי, הוא מכיוון שהם היו לב האדם [כמאמר הכוזרי 'הסגולה'] ועבודתם היא עבודת כל העולם, וע"כ מקום המזבח שלהם הוא ה'במה גדולה', כי שם ה' נקרא עליהם – אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב [והם 'מרכבה לשכינה']. ולפי"ז אף אם נאמר שכל גדר הפסח אינו אלא בבמת ציבור 'בשעה שכל ישראל נכנסים בשער אחד', מקומו של יצחק אבינו הוא מקום במה גדולה, והוא נחשב 'כל ישראל'.

72. מובא בספר 'דף על הדף' בסוגיין.

כל אדם לכלול את עצמו ואת ביתו במסגרת הכלל של ההתקשרות הלאומית על יסוד מקדש התורה, ורק אחר כך יכיר בשמחה את ערך ביתו שלו. וחשיבות יתרה נודעת לכך דווקא בקרבן הפסח, ולפיכך אפילו 'בשעת היתר במות' היה מותר לעשות את הפסח רק במקדש המרכזי של האומה⁷⁴. ומשתלבים הדברים עם מה שמבאר הרש"ר הירש באופן עקרוני [בדברים י"ב] על החיסרון שבבמת יחיד: "...משמעות החובה להקריב רק במקום הלאומי של מקדש ה' שהוקם לתורה: כי רק שם יש ערובה לכך שהמקריב ישתית את תודעת ה' שבלבו על יסוד התגלות ה' שהאומה מעידה עליה, ורק שם הדבר מובטח שהוא יבקש את קירבת ה' רק על ידי התמסרות לתורה שנמסרה לאומה מידי ה'. ואילו בבמת יחיד חסר הביטוי לשני אלה, כי האל, שהמקריב מקדיש לו את קרבנו, יכול להיות האל היחיד של האמת היהודית, אך כמו כן הוא יכול להיות זהה עם הבל התעותים האלילי של 'השעירים על פני השדה'... אכן חטא הבמה בשעת איסור במות חותר תחת הקשר של כל בני האומה עם התפקיד האחד שנקבע להם בתורה, והוא פותח פתח לסובייקטיביזם גרוע ביותר. דבר זה ברור מן ההידרדרות שבתקופת המלכים, שהרי אין לך דבר שספר מלכים חוזר עליו יותר ומבליט אותו יותר מהקינה שהבמות לא סרו מתוך העם⁷⁵.

והפסח נאכל כולו לזרים, היה אפשר לטעות גם ביחס למקום הקרבנות, ולכן הוצרכה האזהרה. הוסיף על כך הספורנו: "אף על פי שפסח מצרים נעשה בזולת מזבח ובזולת מקדש, לא יעשה כן לדורות". כלומר: למנוע חשש טעות מהנעשה בפסח מצרים. והרחיב בכיוון זה ר' אלעזר רוקח⁷³, ד"הואיל דפסח ראשון היו מקריבין במצרים והמזוזות והמשקוף היה להם כמו במות וזרקו עליהן הדם... וכדי שלא יזלזל בקרבן זה לדורות להקריב אותו בחוץ, לכך החמירה התורה שלא יעשו אותו בבמות יחיד אף בשעת היתר הבמות... והתורה החמירה בזה עוד יותר משאר קדשים כדי שלא יזלזל בה מאחר שנעשה מתחלה בחוץ".

והנה ברש"ר הירש (בפירושו עה"ת שם) מצאנו שערך סביב דין זה מערכה רעיונית סדורה, שממנה עולה בירור חשוב בבניין עבודת ה' האישית-משפחתית, שאליה מכוון הפסח: "...הפסח הוא הקרבן המכוון את הבית ואת המשפחה – 'שה לבית אבות שה לבית', והפסח הראשון נעשה בכל בית, והמזוזות והמשקוף של הבית מילאו את מקום המזבח. משום כך יותר מאשר בכל קרבן אחר היה צורך לומר בפירוש שגם אחרי ביטול הריכוזיות בארץ לא ייעשה הפסח בעירו של כל אדם אלא רק במעון ה' שבמקדש המרכזי. על ידי כך נוסף סעיף חשוב במשפט הפסח המכוון את האומה היהודית: בתחילה חייב

73. בספרו 'טורי אבן' על הרמב"ם, הלכות ק"פ שם.

74. ועיי' ב'שם משמואל' בפרשת וישלח (שנת תרע"ז), דכל עניין הפסח הוא שישראל היו נרצים אז מצד הכלל (לעומת לאחר שספרו לטהרתם במתן תורה, שהיו נרצים גם מצד הפרט), ודינו מורים על התאחדות ישראל, ומה שכל יחיד עושה פסח הוא מחמת שהוא כאבר מאברי הכלל, ולכן השוחט את הפסח בבמת יחיד לוקה וכו', עיי'ש. ועיי' במהר"ל (גבורות השם פרקים לה-לו) שביאר באורך שהרבה מהלכות הפסח עניינם הדגשת האחדות, ממילא לא מתאים להקריבו בבמת יחיד, שכל עניינו הפך האחדות (שמעתי מהר"א שדורפי שליט"א).

75. ועיי' בהמשך דבריו שמאריך לבאר מדוע בכל אופן כן הותרו הבמות ובאיזה אופנים וסיגים הותרו. ולהמשך הרחבת היריעה עיי' בהקדמה לחוברת "עניין במות היחיד".